

WFSJ

World Federation of Science Journalists

Khóa học trực tuyến về Báo chí khoa học

Thực hiện bởi WFSJ và SciDev.Net

Bài 6

Tường thuật những vấn đề gây tranh cãi

Nguyên bản: KS Jayaraman

Chỉnh sửa và Việt hóa: TS. Nguyễn Đức An

Time for
E-LEARNING

6.1	Giới thiệu	3
6.2	Vì sao nên tường thuật các tranh cãi?	4
6.3	Điều gì tạo nên các tranh cãi khoa học?	5
6.4	Làm sao để tìm các tranh cãi khoa học?	6
6.4	Làm sao để tìm các tranh cãi khoa học? (tiếp theo)	7
6.5	Các kiểu tranh cãi và cách giải quyết từng kiểu	8
6.6	Những yêu cầu cơ bản khi làm tin bài về các vụ việc tranh cãi	10
6.7	Danh mục kiểm định cuộc tranh cãi	11
6.8	Cân bằng cuộc tranh cãi	12
6.9	Những vấn đề đạo đức khi viết về tranh cãi khoa học	13
6.10	Những rào cản khi đưa tin về các tranh cãi	15
6.11	Các nguy cơ nghề nghiệp trong việc đưa tin các tranh cãi khoa học	16
6.12	Một số bài viết tiêu biểu về tranh cãi khoa học	17
6.13	Câu hỏi tự luận (1-4)	18
6.14	Đáp án câu hỏi tự luận (1-4)	19
6.15	Bài thực hành	20

6.1 Giới thiệu

Năm 1988, các bác sĩ bất mãn tại một viện y tế ở Delhi tổ chức đình công, làm đình trệ các hoạt động bệnh viện. Trong khi giới truyền thông tập trung vào cuộc đình công và ảnh hưởng của nó đến bệnh nhân, người viết nhận ra đây là thời điểm tốt nhất để khai thác thông tin “nội tình” từ các bác sĩ, vốn dĩ thường rất kín tiếng nhưng lúc đó đang sẵn sàng phát biểu chống lại ban quản lý. Họ tiết lộ rằng, các nhà nghiên cứu trong bệnh viện này đã bất chấp đạo đức để thử nghiệm hiệu quả một loại thuốc gây sẩy thai mới của một công ty Thụy Điển, gây ngạt và làm chết một sản nhi mới chào đời.

Với sự giúp đỡ của một người trong cuộc, người viết đã thu được bản sao hồ sơ bệnh án của người mẹ, trước khi công bố vụ này – một hành động đã cứu chính người viết và tòa soạn vào ngày hôm sau, khi giám đốc viện nghiên cứu lao vào tòa soạn và dọa sẽ khởi kiện. Ông giám đốc bị sa thải không lâu sau đó.

Sự việc này là lời nhắc tốt rằng một số tin bài có thể gây tranh cãi đến cao độ và việc thận trọng chuẩn bị cho các bài như vậy có tầm quan trọng như thế nào.

Có rất nhiều kiểu vấn đề tranh cãi khác nhau, và với phóng viên khoa học, một số tranh cãi sẽ dễ nhận ra và một số sẽ khó thấy hơn. Thông thường, một chuyện tranh cãi có thể khá rõ ràng – ví dụ, một nhà khoa học tuyên bố Trái đất không phải hình tròn. Trong trường hợp khác, những mấu chốt gây tranh cãi có thể ẩn nấp sau bề mặt – ví dụ, sự rút lui đột ngột của một loại thuốc ra khỏi thị trường.

Trên thực tế, hầu hết tin bài khoa học đều thuộc dạng truyền thống và không quanh co – công nghệ hay phát hiện mới; phỏng vấn nhà khoa học; các báo cáo được trình bày tại hội nghị khoa học hay được công bố trên một tạp chí chuyên ngành; một công ty tuyên bố phát hành thuốc mới... Những bài trước trong khóa học này đã dạy cho bạn những kỹ năng để phát triển và trình bày các bài viết khoa học dạng chung chung này.

“

Trong bài này, bạn sẽ học cách làm thế nào để xử lý các tranh cãi khoa học một cách tự tin.

”

Bài học này sẽ cố gắng thuyết phục bạn rằng cơ hội tìm thấy các tin bài khoa học cũng ngang như trong các lĩnh vực khác, nhưng chúng chỉ đến khi bạn biết làm thế nào để xác định và theo đuổi chúng.

6.2 Vì sao nên tường thuật các tranh cãi?

Christine Gorman, cựu chủ biên khoa học tạp chí Time, nói: cũng như trong văn học, xung đột hay tranh cãi thường dẫn tới các tin bài khoa học.

Độc/khán/thính giả thích các cuộc tranh cãi và những câu chuyện kiểu này cũng hấp dẫn phóng viên hơn. Chủ biên một tờ báo có thể nâng tin bài khoa học từ trang ba lên trang nhất nếu câu chuyện liên quan có một góc nhìn tranh cãi, có thể giúp báo bán chạy hơn hoặc làm cho sô truyền hình sinh động hơn.

Các vấn đề tranh cãi là cơ hội để giáo dục cho độc giả và nâng nhận thức về các vấn đề khoa học quan trọng – như biến đổi khí hậu hay AIDS.

Tường thuật tranh cãi khoa học với đầy đủ thông tin có thể mang lại lợi ích cho công chúng. Ví dụ: tin tức về các mối nguy hại sức khỏe từ việc nấu bếp củi truyền thống dẫn tới một chương trình “bếp củi không khói” cho người Ấn Độ.

Một câu chuyện gây tranh cãi hay được đưa vào vị trí dễ bắt mắt độc giả nhất có thể mang lại cho phóng viên một sự tưởng thưởng đáng kể: tên tuổi bạn sẽ gây được để ý trong các tòa soạn và cộng đồng khoa học. Điều này mở ra triển vọng rằng bạn sẽ được “rỉ tai” bởi những người tố cáo hay người trong cuộc trong tương lai. Những người này có thể trở thành nguồn cung cấp thông tin mới cho bạn về những câu chuyện còn gây tranh cãi hơn nữa.

Mỗi nhà báo đều mong mỏi làm nên bài viết gây tranh cãi hay một phóng sự điều tra trong sự nghiệp của mình. Cơ hội để làm được điều này được xem như lớn hơn là việc theo dõi diễn biến tin tức về tội phạm hay chính trị.

6.3 Điều gì tạo nên các tranh cãi khoa học?

Khi làm công việc phát triển vốn tri thức nhân loại, các nhà khoa học **có thể nghi ngờ các công cụ và ứng dụng** được tạo nên nền sự hiểu biết trước đó, và điều này có thể gây tranh cãi. Ví dụ, biến đổi gen, được ca ngợi như một công cụ để gây giống cây trồng tốt hơn, đã trở thành một vấn đề nóng sau khi tạp chí Nature đăng bài về việc ấu trùng bướm chúa bị chết do ăn ngô biến đổi gen (<http://www.nature.com/nature/journal/v399/n6733/pdf/399214a0.pdf>). Xem thêm về các nguy cơ từ thực phẩm biến đổi gen ở VN tại đây: (<http://boxitvn.blogspot.co.uk/2013/06/guy-co-ve-cay-trong-bien-oi-gen.html>).

Các dự án được tài trợ công nhưng lại dựa trên **nền tảng khoa học có vấn đề hay công nghệ không chắc chắn** là những chủ đề cho các câu chuyện gây tranh cãi. Ví dụ như việc đưa sắt xuống lòng đại dương để tạo ra vựa chứa carbon dioxide (<http://www.scidev.net/en/news/iron-fertilisation-has-small-impact-on-climate-ch.html>) hay dự án “Sethusamudram” nạo vét vùng biển giữa Ấn Độ và Sri Lanka để mở tuyến hàng hải.

Các nhận định và quan sát của các nhà khoa học danh tiếng có thể gây ra một cuộc tranh cãi. Ví dụ: những ý kiến của James Watson – chủ nhân một giải Nobel – rằng người da đen kém thông minh hơn người da trắng, đã gây ra một cuộc tranh cãi, dẫn đến việc ông phải từ chức tại Phòng thí nghiệm Cold Spring Harbor. Xem thêm về vụ việc này trên Tuần Việt Nam: (<http://tuanvietnam.vietnamnet.vn/qua-bom-tan-trong-lich-su-khoa-hoc>).

Các tranh cãi khoa học **không nhất thiết chỉ là về khoa học** – các tranh cãi đó thường đa chiều với nhiều liên hệ đến chính trị hoặc tôn giáo. Cốt lõi của vấn đề biến đổi khí hậu là khí quyển nhưng những nhân vật chính trong cuộc tranh cãi này là các chính trị gia, các ngành công nghiệp và dân thường. Tranh cãi về thỏa thuận vũ khí hạt nhân được Ấn Độ đề xuất với Mỹ là một ví dụ khác về những tranh cãi vượt khỏi ranh giới khoa học: (<http://www.hindu.com/2007/08/05/stories/2007080561610800.htm>).

Bất cứ quan điểm nào mới, đặt dấu hỏi với các khái niệm thông thường hay đảo lộn các nguyên tắc, lý thuyết hay phương thức tác nghiệp được chấp nhận, đều có tiềm năng gây tranh cãi. Thuyết sáng tạo và nguồn gốc vũ trụ thường là đối tượng gây tranh cãi.

Đọc cẩn thận các bài báo khoa học hoặc thuyết trình hội nghị

có thể chỉ ra phần “nổi” của một tranh cãi. Sau đó, bạn sẽ cần phải chạy đi chạy lại nhiều chỗ để tìm kiếm tư liệu, phỏng vấn, và nếu cần thiết, phải đóng vai thám tử điều tra một chút. Bài phóng sự gây chấn động của Ganapati Mudur về một thử nghiệm lâm sàng phi đạo đức ở Ấn Độ là một ví dụ ([http://www.bmj.com/cgi-content/full/314/7087/1065](http://www.bmj.com/cgi/content/full/314/7087/1065)).

Đừng chấp nhận một thông cáo báo chí như chân lý.

Kiểm tra kỹ các khái niệm khoa học cơ bản hoặc phương pháp được sử dụng, và nói chuyện với các chuyên gia trong lĩnh vực đó để khai thác bất kỳ điểm gây tranh cãi nào ẩn sau nghiên cứu liên quan.

6.4 Làm sao để tìm các tranh cãi khoa học?

Các vấn đề tranh cãi không bày sẵn ra cho bạn hay được thông tin trong các thông cáo báo chí.

Khi một nhà khoa học trình bày một vấn đề có chứa yếu tố gây tranh cãi, ông/bà ta sẽ khơi gợi ý kiến từ các nhà nghiên cứu đối phương. Những ý kiến này có thể không được nghe trong các giảng đường mà trong những lúc cà phê giải lao. Vì vậy, hãy trà trộn vào đám đông với cái tai luôn mở. Nhưng bạn phải có nền tảng khoa học vững chắc để xác định các khía cạnh của vụ việc tranh cãi, để biết mình nên tiếp tục trò chuyện với ai và hỏi những gì.

Bạn cũng có thể tìm ra manh mối từ các phát ngôn bất cẩn hay quanh co trong cuộc phỏng vấn. Một quan chức thuộc Tổ chức Y tế Thế giới (WHO) nói với một phóng viên rằng các thông tin anh ta đang tìm là "nhạy cảm với báo chí Ấn Độ", khiến phóng viên này vào cuộc điều tra, với kết quả là chính phủ đóng cửa một đơn vị WHO tại Ấn Độ.

Trong trường hợp khác, một quan chức chính phủ buông câu bâng quơ rằng "trong ngày hôm nay, chúng tôi đã phá hủy một số cây xanh có chứa côn trùng nguy hiểm", khiến nhà báo vào cuộc và khám phá ra thủ đoạn mà một số nhà máy bia sử dụng để ướp cây (dùng cho sản xuất bia) mà không cần qua các quy định kiểm dịch thực vật. Sau một cuộc tranh cãi tại quốc hội, chính phủ đã sửa đổi Luật kiểm dịch.

Luôn luôn mở mắt và giữ cho bộ óc tọc mạch của bạn hoạt động, vì manh mối cho những câu chuyện gây tranh cãi có thể nảy sinh từ việc quan sát thận trọng **các đối tượng và diễn biến chung quanh bạn trong cuộc sống hàng ngày.**

Ví dụ, một phóng viên sắc sảo, khi lái xe về đêm trên một cây cầu dài ở Delhi, nhận thấy những tia sáng nhấp nháy đánh nhanh và thẳng vào mắt, gây ra một hiệu ứng ảo giác. Chính quyền – dường như để giảm chi phí chiếu sáng đường phố – đã đặt các cột đèn ngang tầm mắt thường, cách khoảng ba mét dọc theo tay vịn hai bên cây cầu. Sau khi nói chuyện với các nhà thần kinh học, phóng viên đó đã viết bài về việc đèn nhấp nháy theo chu kỳ có thể khiến trẻ mắc bệnh động kinh lên cơn. Một cuộc tranh cãi sau đó xảy ra, và cuối cùng chính quyền đã loại bỏ đèn sau khi nhiều các bác sĩ ủng hộ bài viết này.

Các phóng viên chính trị theo bản năng biết rằng nếu có một cuộc bầu cử vào tháng tới, sẽ có một số tranh cãi xảy ra trước đó! Các phóng viên khoa học có thể đánh hơi thấy một cuộc tranh cãi **bất cứ khi nào một công nghệ mới hoặc một phát hiện y học có tính đột phá xuất hiện.** Trong lịch sử điều này luôn diễn ra – dù đó là công nghệ sinh học, điện thoại di động hoặc cấy ghép tim. Công nghệ nano – hiện nay là công nghệ thời thượng – cũng có những tranh cãi riêng chung quanh nó. Xem thêm về những tranh cãi về công nghệ nano trên các trang web tiếng Việt sau:

- (<http://www.baomoi.com/Mao-hiem-voi-cong-nghe-Nano/53/3053124.epi>)
- (<http://www.bayvut.com.au/tri-th%E1%BB%A9c/lo-ng%E1%BA%A1i-gia-t%C4%83ng-v%E1%BB%81-c%C3%B4ng-nghe%E1%BB%87-nano>).

Vì vậy, khi một người nào đó thông báo một bước đột phá, hãy tự hỏi các có khả năng tác động ra sao và bắt đầu thăm dò.

6.4 Làm sao để tìm các tranh cãi khoa học? (tiếp theo)

Hãy nhớ rằng các tranh cãi không có tính rập khuôn – **những gì có thể gây ra tranh cãi khoa học ở một quốc gia có thể không phải là vấn đề ở nước khác.** Rác thải điện tử gây tranh cãi ở các nước phát triển không phải là một vấn đề ở các nước đang phát triển, nơi máy tính và các ngành công nghệ thông tin chưa lan tỏa rộng khắp. Tác động tiêu cực của Cách mạng Xanh là một vấn đề gây tranh cãi ở Ấn Độ nhưng không phải ở Anh.

Là một phóng viên, hãy liên tục theo bám các vấn đề gây tranh cãi ở những nơi khác, bằng cách truy cập vào các trang web (xem bài tập ở cuối bài học) để biết giới truyền thông ở các nước thu thập thông tin về các vấn đề này như thế nào. Mặc dù việc thông tin cho độc giả trong nước về những vấn đề tranh cãi ở nơi khác là một việc cần thiết (vì một ngày nào đó, chúng có thể liên quan đến họ), hãy tìm kiếm những tranh cãi hiện tại hoặc tiềm ẩn tại đất nước bạn.

Một số tranh cãi địa phương có thể có tính phổ quát toàn cầu. Một ví dụ là các đám mây màu nâu từ đốt nhiên liệu sinh học ở miền bắc Ấn Độ, có thể ảnh hưởng đến khí hậu toàn cầu. Một ví dụ khác là cảnh báo của một nhà báo Ấn Độ về những nguy cơ gây ra bởi việc lưu trữ khí độc ở một nhà máy sản xuất thuốc trừ sâu ở Bhopal. Vụ này nổ ra như một cuộc tranh cãi trong nước. Nhưng khi khí thoát ra và giết chết hàng ngàn người trong tháng 12 năm 1984 (thảm họa Bhopal), nó trở thành một vấn đề toàn cầu vượt quá trách nhiệm công ty. Xem thêm về thảm họa này trên các trang web tiếng Việt sau: (<http://tinyurl.com/pf53v9c>) và (<http://tinyurl.com/nhpjwz>).

Tương tự, các khẳng định về thuốc đông y, thử nghiệm lâm sàng ở các nước đang phát triển có thể trở thành chủ đề tranh cãi. Thăm dò không gian tống kém hiếm khi là một vấn đề ở phương Tây, nhưng một chuyến bay có người lái vào không gian hoặc một sứ mệnh mặt trăng ở một nước đang phát triển vẫn chưa giảm đáng kể nghèo đói là chủ đề chín muồi để tranh cãi (<http://tinyurl.com/cxb4947>).

Ở những nước mà các nhà khoa học làm việc cho chính quyền phải tuân theo quy tắc ứng xử nghiêm ngặt và không thể tự do trò chuyện, sẽ luôn hữu ích nếu bạn nuôi dưỡng quan hệ với lãnh đạo các đoàn thể, hiệp hội đại diện các nhà khoa học, hoặc các nhà khoa học bất mãn trong ngành. Họ có thể không có nguồn dẫn chứng rõ ràng, nhưng không nên đánh giá thấp giá trị của họ: họ vẫn là nguồn cung cấp các lời khuyên hữu ích, có thể giúp bạn phát hiện ra một cuộc tranh cãi. Ví dụ, việc một lãnh tụ công đoàn đã mách nước rằng bốn công nhân tại một nhà máy nguyên tử Ấn Độ đã nhập viện vì tổn thương bức xạ là quá đủ cho một phóng viên phát hiện ra hoạt động không an toàn trong các lò phản ứng (<http://www.tribuneindia.com/2003/20030723/edit.htm#2>).

Các vấn đề khoa học thường được giải quyết dần theo thời gian nhưng một số tranh cãi có thể kéo dài. Hãy kiểm tra lại các trang web để biết những thông tin mới nhất. Ví dụ, mặc dù hầu hết các nhà khoa học chính thống đã phủ nhận nhiệt hạch lạnh, các nghiên cứu này vẫn còn được tiến hành trong một số phòng thí nghiệm. Đến nay, họ vẫn chưa thành công trong việc thuyết phục cộng đồng khoa học về các thí nghiệm đó (<http://newenergytimes.com/>).

Bạn rất có khả năng tìm thấy một số tranh cãi ẩn sau bất kỳ dự án khoa học, thí nghiệm y học hoặc thử nghiệm lâm sàng nào **được thực hiện trong vòng bí mật**, sau những cánh cửa đóng kín. Vì vậy, hãy liên tục “gõ cửa”.

6.5 Các kiểu tranh cãi và cách giải quyết từng kiểu

Một xuất phát điểm tốt để nghiên cứu về các tranh cãi khoa học là các báo cáo của Nieman Foundation (<http://www.nieman.harvard.edu/reports/contents.html>), ví dụ như các báo cáo số mùa Thu và Đông 2002 (tường thuật về môi trường), Xuân và Hè 2003 (về sức khỏe và y tế), và Hè 2004 (năng lượng).

Một nguồn tài liệu tuyệt vời khác là “Tường thuật các tranh cãi khoa học” của Tim Radford, cựu chủ biên khoa học của báo Guardian (<http://www.scidev.net/en/practical-guides/reporting-on-controversies-in-science.html>).

Nhìn theo vai trò nhà báo trong các cuộc tranh cãi khoa học, có hai loại chính:

- Dạng tranh cãi được tường thuật “bị động”: Phóng viên trình bày các quan điểm đối lập về một vấn đề gây tranh cãi đã nhiều người biết, để độc giả đi đến những kết luận riêng cho mình. Ví dụ: Việc lựa chọn giới tính làm giảm tỷ lệ nữ giới ở Ấn Độ và Trung Quốc? Có phải nhiên liệu sinh học là câu trả lời cho tình trạng thiếu năng lượng ở các nước đang phát triển? Một ví dụ khác là bài của Rex Dalton trên Nature về giả thuyết rằng sự tuyệt chủng hàng loạt thời tiền sử xảy ra là do các vụ phun trào núi lửa ở Ấn Độ chứ không phải là một va chạm thiên thạch (<http://www.nature.com/news/2007/071031/full/news.2007.205.html>).
- Dạng tranh cãi được tường thuật “chủ động”: Cuộc tranh cãi lần đầu tiên được đưa ra ánh sáng bởi chính phóng viên, trên cơ sở thông tin thu thập từ chính quá trình điều tra riêng của họ. Cuốn Silent Spring (Mùa xuân lạnh lẽo) của Rachel Carson phơi bày tác hại của thuốc trừ sâu DDT và phát động một phong trào môi trường rộng rãi ở Mỹ những năm 1960, thuộc dạng tranh cãi này (http://en.wikipedia.org/wiki/Silent_Spring).

Nếu nhìn theo đặc trưng các cuộc tranh cãi và các đối tượng liên quan, có thể chia thành (ít nhất) tám nhóm:

1. **Giả mạo dữ liệu, đạo văn và các hành vi gian lận kiểu khác** thường liên quan đến các vụ tranh cãi do các tạp chí khoa học, các nhà khoa học đối đầu nhau hoặc người tố cáo đưa ra ánh sáng. Ngoài việc “bị động” tường thuật chúng, nhà báo sẽ thường chỉ có thể theo dõi để làm các tin bài tiếp nối và phân tích ý nghĩa tiềm ẩn của hành vi gian lận, hơn là chủ động phanh phui thêm vụ việc.

Tuy nhiên, vụ tranh cãi về tế bào gốc ở Hàn Quốc năm 2004 mang dấu ấn cả hai dạng tranh cãi “chủ động” và “bị động” ở trên: vụ gian lận lần đầu tiên bị đặt nghi vấn bởi một nhà báo viết cho Nature (<http://www.nature.com/nature/journal/v429/n6987/full/429003a.html>) và sau đó đã được phơi bày trên Kênh truyền hình Hàn Quốc. Hãy xem nhà báo Han Hak Soo thuộc Kênh truyền hình Hàn Quốc đã phơi bày vụ này thế nào: <http://tuoitre.vn/Chinh-tri-Xa-hoi/117584/nha-bao-han-lat-tay-giao-su-hwang.html>.

Diễn tiến tiếp sau đó được ghi lại bởi nhóm làm tin của Nature cũng như nhiều cơ quan truyền thông tin tức khác (<http://www.nature.com/news/2005/051219/full/news051219-3.html>) (<http://www.nature.com/news/specials/hwang/index.html>).

2. **Các tranh cãi liên quan đến các lợi ích phi khoa học, nhất là lợi ích thương mại**, đằng sau các công trình khoa học. Chẳng hạn, khi một loại thuốc mới được công bố từ một công ty dược phẩm, nhà báo cần cẩn trọng điều tra xem nó đã được cộng đồng khoa học thừa nhận đến mức nào, có hiệu quả ra sao đến vấn đề sức khỏe liên quan. Hoặc, từng có việc nhiều nhà khoa học được các tập đoàn thuốc lá thuê tên để viết các bài bình luận phủ nhận tác hại của thuốc lá. Những tranh cãi như vậy nhiều khi đòi hỏi rất nhiều công sức và thời gian để chủ động điều tra vì chúng nằm sau các bức màn cực kỳ bí mật. Và không phải lúc nào nhà báo cũng thành công trong việc phanh phui chúng nếu không có những “người thổi còi” – những người trong nội bộ, nắm rõ sự tình và bằng chứng nhưng bất bình với các hành vi gian lận, phóng đại khoa học.

3. Một loại tranh cãi khác liên quan đến **các vấn đề khoa học nhạy cảm như an ninh quốc phòng**. Đây có thể là chủ đề hay cho báo chí điều tra nhưng dữ liệu cho các câu chuyện này có thể không được cung cấp bởi các quan chức và chúng phải được xử lý với sự nhạy cảm mà chúng đáng được hưởng. Ví dụ, có những nghi ngờ nghiêm trọng chung quanh việc Ấn Độ tuyên bố vào năm 1998 là họ đã thử nghiệm thành công một quả bom hydro. Nhưng ngay trong tình huống không có thông tin từ bên trong, việc dò tìm sự thật về nhận định này vẫn có thể, như phóng viên này đã làm cho tờ The Hindu: (<http://cndyorks.gn.apc.org/news/articles/asia/need.htm>).
4. Dạng thứ tư là những tranh cãi **tập trung vào bản thân một nhà khoa học**, chứ không phải là công trình nghiên cứu ông/bà ta đang làm. Thực ra, tránh những điều này sẽ tốt hơn, trừ khi bản chất vụ việc có thể làm phương hại các dự án hoặc tổ chức được tài trợ bằng công quỹ. Cách Nature xử lý bài “Watson’s folly” (Sự điên rồ của Watson) là một chỉ dẫn thực tế để bạn giải quyết vụ tranh cãi tương tự mà bạn có thể trải qua trong sự nghiệp của mình (<http://www.nature.com/nature/journal/v449/n7165/full/449948a.html>).
5. Một loại tranh cãi khác rất hay xảy ra đến **khi mổ xẻ nguyên nhân các cuộc khủng hoảng cộng đồng**, chẳng hạn như sau một trận sóng thần hay động đất, tai nạn máy bay hay lũ lụt. Khi đó, nhà báo không nên “đổ dầu vào lửa”, gây thêm tranh cãi mà phải thúc đẩy sự bàn luận tinh táo và giúp giải quyết cuộc khủng hoảng. Vai trò của nhà báo ở đây là hiểu được nhu cầu của người dân, thu phục lòng tin trong công chúng, đưa ra nền tảng khoa học và lời khuyên thiết thực, cũng như thông tin về những gì chưa được biết rõ (<http://info.japantimes.co.jp/news/tohoku-kanto-earthquake-news.html>).
6. Ngoài ra, có những tranh cãi mà trong đó các cách tiếp cận, hệ thống tri thức hay hệ ý thức khác (ví dụ như tôn giáo, phương pháp chữa bệnh không chính thống) đang thách thức khoa học hoặc đang bị khoa học thách thức (<http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=creationism-controversy-state-map>). Một số ví dụ gần đây trên báo chí Việt Nam là các tranh cãi nảy lửa về hiện tượng các nhà ngoại cảm tìm mộ liệt sĩ, hay các bài thuốc nam chữa nan y.
7. Và có những tranh cãi về chính trị hay kinh tế quan trọng, nơi các nhân vật hay phát hiện đến từ cộng đồng khoa học có thể đóng một vai trò nhất định. Ví dụ, chi phí môi trường mà bang Karnataka của Ấn Độ phải chịu từ việc xuất khẩu quặng sắt phục vụ cho kinh tế đã trở thành một cuộc tranh cãi lớn. (<http://economictimes.indiatimes.com/news/news-by-industry/indl-goods/-svs/metals-mining/implications-of-karnatak-as-iron-ore-export-ban/articleshow/6953996.cms>)
8. Các xung đột về nền tảng lý luận và chứng cứ khoa học đằng sau các dự án kinh tế-xã hội, chẳng hạn như khả năng động đất ở khu vực thủy điện Sông Tranh, hay khả năng gây độc hại từ các dự án Bauxite, sự an toàn các nhà máy điện hạt nhân.

Làm tin bài về các tranh cãi, tường thuật rủi ro và thực hiện phóng sự điều tra là những dạng khác nhau của báo chí lẫn xả và tấn công, với những ranh giới ngày càng mờ đi. Nhưng có một điểm chung giữa tất cả các dạng này là chúng đều được dựa trên dữ kiện.

Duy trì sự hữu hảo và xây dựng quan hệ tin cậy với các nhà khoa học là một sự đầu tư khôn ngoan. Họ có thể cho bạn thông tin về bất kỳ nghiên cứu gây tranh cãi nào. Và, khi đã bắt tay vào bài, bạn sẽ cần đến họ để chứng thực các phát hiện của mình.

6.6 Những yêu cầu cơ bản khi làm tin bài về các vụ việc tranh cãi

Như đã nói, tốt hơn hết là giữ mối quan hệ với các nguồn tin ở mức độ chuyên nghiệp và không quá riêng tư, tránh ảnh hưởng đến tính khách quan trong quá trình đưa tin. Dĩ nhiên, bạn phải chuẩn bị tư thế để đặt công việc chuyên môn lên trước mối quan hệ cá nhân.

Những bài điều tra chất lượng thường tốn thời gian – nhiều ngày, nhiều tuần thậm chí là nhiều tháng – và sự kiên nhẫn là rất quan trọng. Hãy luôn chuẩn bị cho thất bại.

Quan trọng nhất là bạn phải có một chủ biên hiểu mình. Trong khi viết bài, hãy chuẩn bị tư thế cho chủ biên sẵn sàng đối phó với bất kỳ áp lực nào muốn dừng việc đăng bài này.

Hãy nhớ rằng dấu hiệu của báo chí điều tra tốt là nó có thể châm ngòi cho các khiếu nại. Vì vậy, trước khi công bố câu chuyện, hãy chuẩn bị sẵn sàng các tài liệu, câu trả lời khả dĩ cho những phủ nhận, những phản biện và những nhận xét khiếm nhã hay thậm chí là những lời phỉ báng – như người viết nhận ra sau bài điều tra hồi năm 1988 (xem lại ví dụ ở đầu bài này).

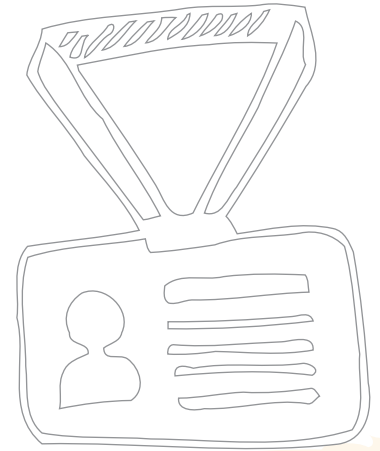
Một phóng viên không bao giờ nên công bố bất cứ điều gì gây tranh cãi mà không thể chứng minh nó trước tòa án. Các chủ biên thường tham khảo ý kiến của đội ngũ luật sư trước khi cho đăng hoặc phát hành bất kỳ bài báo nào có khả năng bôi nhọ danh dự người khác.

6.7 Danh mục kiểm định cuộc tranh cãi

Khi bạn chuẩn bị viết về một câu chuyện có thể gây tranh cãi, hãy xem xét các vấn đề sau:

- **Câu chuyện có góc nhìn gây tranh cãi không?** Nếu bạn có thể phát hiện ra nó, bạn đã hoàn thành 50% công việc.
- **Tranh cãi nào đáng theo đuổi?** Quyết định theo đuổi cần được đưa ra sau khi xem xét tác động xã hội mà bài báo có thể tạo nên. Vấn đề này được bàn thảo chi tiết hơn ở (<http://currenteventscience.net/controversies.html>).
- **Đâu là các quan điểm khác nhau về vấn đề gây tranh cãi và ai có quan điểm đối lập?** Bạn có thể tìm câu trả lời qua một cuộc tìm kiếm tài liệu kỹ lưỡng như sử dụng Internet và vào thư viện. Tham vấn các nguồn tư liệu và các nhà khoa học khác – một nhóm đối thủ thì tốt hơn – để xem ai có ý kiến khác biệt, trái ngược về vấn đề. Lọc ra những ai đáng và không đáng tin cậy.
- **Bạn có đang bóp méo cuộc tranh cãi?** Công việc của bạn là viết một câu chuyện tốt dựa trên dữ kiện. Đừng bao giờ thể hiện thiên kiến. Những tin tức bị bóp méo, đặc biệt khi nói về các tranh cãi y tế, có thể tạo ra những hy vọng sai lệch hoặc những lo ngại không có cơ sở.
- **Bạn có đang giật gân câu chuyện?** Cố gắng trình bày cuộc tranh cãi mà không gây giật gân. Một phát hiện y khoa được tường thuật kiểu giật gân có thể tạo ra một cơn sốt truyền thông điên cuồng. Ví dụ, tin bài về bệnh bò điên đã lên đến một mức kích động cao độ một cách lố bịch bởi các phóng viên xoáy vào những khía cạnh đáng sợ nhất của sự việc. Điều này khiến chính phủ phải tốn hàng triệu đô la cho một “mối đe dọa tí hon”, theo David Ropeik thuộc Trung tâm Phân tích rủi ro Havard (<http://www.highbeam.com/doc/1P2-300448.html>).
- **Bạn có đang phóng đại?** Tiêu đề và sự lựa chọn từ ngữ (chẳng hạn “bất hòa” thay vì “choảng nhau”) để diễn tả những quan điểm khác nhau là rất quan trọng vì chúng có thể làm bé hoặc xé to vấn đề, và vì thế tạo nên các bối cảnh khác nhau cho công chúng phản ứng. Ví dụ, dự án Sethusamudram ở Ấn Độ, đề cập ở phần 6.3, (<http://www.wfsj.org/course/lesson.htm?e=e06#L06P03>) hiện là một vấn đề chính trị được công chúng quan tâm, mặc dù khởi đầu nó là một vấn đề về khoa học môi trường, bởi các phóng viên liên tục trích dẫn các câu nói của các chính trị gia.
- Giống như năm ông thầy bói mô tả một con voi, vấn đề gây tranh cãi tương tự có thể được nhìn theo nhiều cách khác nhau bởi các học giả, các nhà hoạt động và đáng chú ý hơn, là những người trực tiếp tham gia vào cuộc tranh cãi. Vì vậy, trong khi viết về một cuộc tranh cãi, hãy sử dụng **sự cân bằng** (balance) – một chuẩn mực không thể thiếu trong báo chí. Xem thêm về tính cân bằng ở phần sau.

6.8 Cân bằng cuộc tranh cãi

Một tiêu chí nền tảng trong báo chí là nhà báo phải biết cân bằng, tức tường thuật cả hai mặt của một vấn đề. Tuy nhiên, cân bằng trong đưa tin về các tranh cãi khoa học không có nghĩa là cho mọi quan điểm đối lập cùng một trọng lượng như nhau “mà là đánh giá và đưa ra chứng cứ khoa học có giá trị”. Đây là lời khuyên vô giá được tích hợp từ bộ óc nhiều nhà báo kinh nghiệm, bày tỏ trên tạp chí Science Editor, số 29 năm 2006 (<http://tinyurl.com/c7blsu2>).

Trong khi trình bày các quan điểm khác nhau, không nên tạo ra sự cân bằng “giả tạo” bằng cách cho các phát hiện khoa học đã đạt sự đồng thuận cao đứng ngang hàng với quan điểm từ một thiểu số còn hoài nghi. Điều này mang lại lợi ích cho các độc giả, như Chris Mooney lập luận trên Columbia Journalism Review (<http://tinyurl.com/bt9efdk>).

Bản thân các tạp chí khoa học hàng đầu tránh chấp thuận những bài báo muốn đặt câu hỏi lý thuyết về các vấn đề khoa học đã được đồng thuận như sự nóng lên toàn cầu hay sự tồn tại của các lỗ đen vũ trụ (<http://tinyurl.com/bl8xhvn>).

“

Hãy trình bày quan điểm từ mọi phía nhưng cùng lúc, hãy cung cấp cho các độc giả những tín hiệu/chỉ dấu cần thiết để họ có thể đánh giá đúng sai, bởi vì không phải lúc nào họ cũng có thể hay dễ dàng lần ra ai đáng và không đáng tin cậy.

”

Những tin bài gây tranh cãi nên được xây dựng nhằm khơi mào cho một cuộc tranh luận trong cộng đồng khoa học (hoặc trong công chúng rộng lớn nếu vấn đề có ý nghĩa xã hội). Đừng thể hiện thông điệp của nhà báo như là tiếng nói cuối cùng.

6.9 Những vấn đề đạo đức khi viết về tranh cãi khoa học

Sẽ rất vô trách nhiệm khi chúng ta tạo ra một tranh cãi không thực sự tồn tại, bằng cách cố tạo nên những ý kiến khác biệt. Làm như vậy, bạn sẽ mất hết uy tín – tài sản quý nhất của nhà báo khoa học – và được xem như phục vụ cho lợi ích của các bên liên quan, chứ không phải lợi ích công chúng.

Những người bí mật cung cấp thông tin cho bạn trong quá trình thu thập dữ kiện phải được bảo vệ bằng bất cứ giá nào và danh tính của họ không được tiết lộ khi chưa được họ đồng ý. (Hãy xem Bob Woodward giữ bí mật nguồn tin "Deep Throat" như thế nào trong vụ Watergate tại <http://tinyurl.com/cscqz1q> hoặc tại <http://tuanvietnam.vietnamnet.vn/vu-watergate-nhung-bi-mat-con-xao-tron-lang-bao>.)

Các tranh cãi sẽ tạo nên bài báo hấp dẫn. Nhưng một khi được giải quyết, những tin bài tiếp theo không nên thể hiện lại tranh cãi này. Nếu các "nạn nhân" của bài viết tranh cãi đã được bãi miễn mọi cáo buộc về hành vi gian lận hoặc sai trái, thì sẽ là vô đạo đức nếu bạn không tường thuật kết quả này.

Quyết định viết về một vấn đề tranh cãi nên được đưa ra dựa trên giá trị khoa học. Nhưng trên thực tế, không phải lúc nào các phóng viên và các đối thủ cạnh tranh của họ cũng làm như vậy.

Trong lúc cố gắng viết sao cho câu chuyện có vẻ thực sự gây tranh cãi, bạn đừng làm ngơ quan điểm từ các nhà phê bình có am hiểu sâu hơn về các vấn đề tranh chấp.

Các nhà khoa học có tên trong cuộc tranh cãi nên được tạo cơ hội để đối đầu với những chỉ trích về họ, do các chuyên gia khác trong cùng lĩnh vực đưa ra. Sẽ là vô đạo đức nếu tạo ra các cuộc tỉ thí không cân bằng giữa một bên là các nhà khoa học thuộc và bên kia là các nhà thể thao, chính trị gia hay ngôi sao điện ảnh. **Tài ba trong một lĩnh vực không có nghĩa là anh có thẩm quyền trong một lĩnh vực dịch khác.**

Trong quá khứ, khi thể hiện cuộc tranh cãi về liên hệ giữa phá thai và ung thư vú, các nhà báo khoa học từng bị cáo buộc vì sử dụng các nhà hoạt động xã hội chuyên chống phá thay vì các nhà khoa học, bất chấp sự đồng thuận trong giới khoa học rằng mối liên hệ đó là không đúng sự thật (<http://tinyurl.com/anghyfr>). Xem thêm về cuộc tranh cãi này tại: <http://kienthuc.net.vn/khoe-tin-tuc/pha-thai-bang-thuoc-gay-ung-thu-vu-233143.html>.

Các nhà báo cũng đã bị chỉ trích vì viết những tin bài về liên quan giữa vắc-xin MMR (sởi, quai bị và rubella) và bệnh tự kỷ, bất chấp sự thiếu bằng chứng về mối liên hệ giữa hai thứ này (<http://news.bbc.co.uk/1/hi/health/4311613.stm>). Xem thêm bài trên VnExpress: <http://doisong.vnexpress.net/tin-tuc/suc-khoe/vacxin-soi-quai-bi-rubella-khong-gay-benh-tu-ky-2260964.html>.

Nhiều khi bạn cảm thấy khó khăn khi lựa chọn giữa theo đuổi một câu chuyện (ví dụ về một tai nạn hoặc thảm họa có thể xảy ra) và dẹp bỏ nó (chẳng hạn, để bảo vệ chính quyền để họ khỏi bị lôi vào cuộc tranh cãi). Hãy nhớ rằng trách nhiệm của bạn là với công chúng.

Sẽ là thiếu đạo đức nghề nghiệp nếu chúng ta chặn bất kỳ thông tin quan trọng nào đến với công chúng chỉ vì chính quyền sợ công bố nó sẽ làm xấu hình ảnh của họ hay tạo ra hoảng loạn không cần thiết trong công chúng. Công việc của nhà báo là tường thuật dữ kiện. Các cơ chế khác tồn tại trong xã hội nhằm xử lý hoảng loạn.

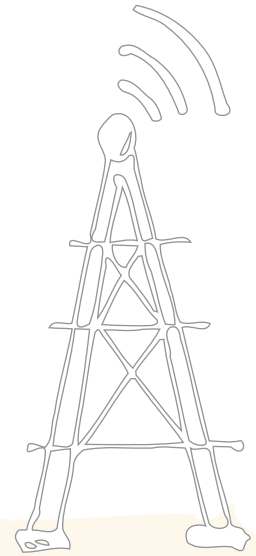
Đôi khi việc lan truyền các tranh cãi khoa học trên truyền thông xoay quanh sự xuất hiện của một đợt dịch bệnh. Giống như một bệnh nhiễm trùng lây lan từ người này sang người khác, một tờ báo khơi mào một cuộc tranh cãi sẽ khiến đối thủ cạnh tranh theo ngay sau đó với những bài phớt bày khác, với những mở đề gây chú ý đại thể như: "Lại một cuộc tranh cãi nữa ..."

Một khi độc giả được định vị trong và lôi cuốn vào "món khai vị" này, các phóng viên vô tình tạo ra một "mùa lễ hội" của những tranh cãi hàng loạt. Tuy nhiên, hành động thái quá này có nguy cơ khiến các nhà báo lờ đi các vấn đề và tiêu chí đạo đức cơ bản.

R.J. Azmi thuộc Viện Địa chất Wadis Himalaya (Ấn Độ) đã trở thành nạn nhân của những tin bài hàng loạt như thế, khi báo chí liên tục tường thuật rằng những mẫu hóa thạch mà ông phát hiện ra ở miền Trung Ấn Độ vào năm 1998 đã bị các "chuyên gia" bác bỏ như là đồ giả. Điều không may là Azmi công bố nghiên cứu của mình ngay sau khi tờ Nature phớt bày các hành vi gian lận hóa thạch của một nhà địa chất Ấn Độ khác – V. J. Gupta (<http://tinyurl.com/c84phve>). Các nhà địa chất Thụy Điển sau đó xác nhận các phát hiện của Azmi tại hội nghị Hiệp hội địa chất Mỹ ở Colorado vào tháng 10/2007, nhưng Azmi cho hay ông đã chịu nhiều thiệt hại vì những bài báo được viết dưới cái bóng ảnh hưởng của sự kiện Gupta. "Tôi đã bị từ chối thăng chức và không có cơ hội để trình bày số liệu mới của mình. Cuộc tranh luận khoa học lành mạnh trong ngành địa chất Ấn Độ ... đã bị trì hoãn khoảng một thập kỷ."

Bài học rút ra ở đây là trước khi làm tổn hại đến danh tiếng một nhà khoa học bằng cách công bố quan điểm của những người được gọi là "chuyên gia", cần phải đảm bảo rằng các "chuyên gia" này có độ tin cậy cao hơn so với nhà khoa học mà họ muốn hủy hoại.

Việc phổ cập tin tức về công nghệ nano là một ví dụ khác của một kiểu làm tin hàng loạt thiếu đạo đức, với quá nhiều tin bài về những nguy cơ tiềm ẩn so với tin bài về lợi ích của công nghệ này. Việc đưa tin về các chủ đề như vậy, ở bất cứ khi nào có thể, nên kèm theo các phân tích về nguy cơ và lợi ích để tạo sự cân bằng.

Tùy thuộc vào bản chất cuộc tranh cãi, các nhà quản trị tòa soạn có thể phải chịu áp lực từ các chính trị gia hay giới công nghiệp để không cho lưu hành bài viết. Các chính phủ, đặc biệt là ở các nước đang phát triển, cũng có thể ra lệnh ngừng phát hành hoặc phát sóng những tin bài mà họ cho rằng có thể gây bất lợi cho an ninh hoặc lợi ích kinh tế quốc gia.

6.10 Những rào cản khi đưa tin về các tranh cãi

Rào cản đầu tiên chính là chủ biên, chủ báo hay nhà sản xuất của bạn. Họ phải được thuyết phục rằng những câu chuyện gây tranh cãi sẽ không tác động tiêu cực đến doanh thu quảng cáo hoặc các quyền lợi khác. Bạn có thể phải đấu tranh với chủ biên và các đồng nghiệp mà trình độ hiểu biết khoa học không cao hơn giới có học trong cộng đồng chung.

Các nhà báo ở các nước đang phát triển phải đối mặt với vấn đề đặc biệt, như việc tiếp cận thông tin, như đã được phân tích kỹ càng bởi Tamar Kahn, chủ biên khoa học và sức khỏe từ Business Day ở Nam Phi (<http://tinyurl.com/d4vg2qj>) và Mike Shanahan, cựu chủ biên tin tức của SciDev.net (<http://tinyurl.com/cj7z689>).

Những người có khả năng bị ảnh hưởng bởi việc công bố bài viết có thể đe dọa các phóng viên hoặc cá nhân, hối lộ họ để giết chết câu chuyện. Báo chí, đặc biệt là các bài viết về sức khỏe và y tế, trong môi trường thương mại hóa hiện nay, dễ bị ảnh hưởng đến kinh doanh và áp lực kinh tế hơn trước, như chúng ta đã từng thấy trong cuộc tranh cãi y tế công cộng về việc xăng pha chì vào những năm 1920 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1646253/>). Xem lịch sử khoa học về xăng pha chì trên trang Người đưa tin: <http://www.nguoiduatin.vn/lich-su-phat-trien-cua-xang-pha-chi-a93528.html>.

Viết một bài điều tra hay có tính tranh cãi cũng giống như đầu tư chứng khoán. Nếu câu chuyện được chứng minh là đúng, bạn sẽ là một người hùng. Nếu không, bạn sẽ bị mất mặt với tòa soạn và trong giới khoa học. **Vấn đề đặt ra: không nên viết về một cuộc tranh cãi trừ phi bạn có thể kiểm chứng được sự thật.**

6.11 Các nguy cơ nghề nghiệp trong việc đưa tin các tranh cãi khoa học

Cho dù câu chuyện bạn viết có kéo dài ảnh hưởng hay không, bạn có nhiều khả năng sẽ bị tránh xa bởi các nhà khoa học mà bài báo đó đụng đến trực tiếp hoặc gián tiếp. Đây là cái giá mà bạn phải trả. Nhưng không cần phải tuyệt vọng vì bạn sẽ thu được những người hâm mộ, những nguồn tin mới và có thể cả những lời khuyên hữu ích mới cho nhiều câu chuyện như vậy hơn.

Ngày bài viết được lưu hành, bạn có thể nhận được những cuộc gọi chúc mừng cho sự dũng cảm phơi bày sự thật và cả những mối đe dọa từ những người phủ nhận hay những lời phỉ báng từ các bên có liên quan bị ảnh hưởng. Bạn không cần phải lo lắng, miễn là chủ biên đứng về phía bạn và tin tức trong bài là đúng sự thật.

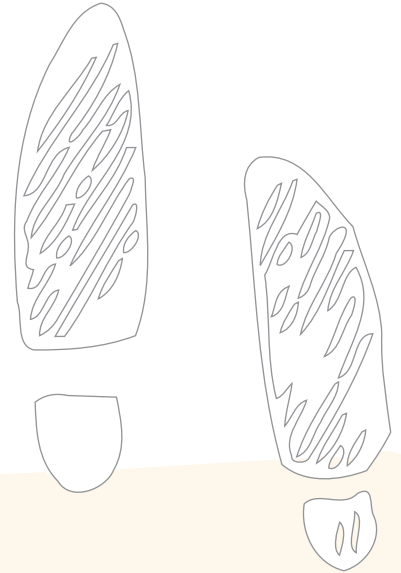
Nếu câu chuyện của bạn không tạo nên được những ảnh hưởng như dự kiến, có thể tham vấn và tìm kiếm sự an ủi từ lời phát biểu của nhà tâm lý học George W. Albee thuộc Trường đại học Vermont: “Phát hiện khoa học có thể gây ra những phản đối, sự kiểm duyệt và sự lên án chính thức nhưng phát hiện khoa học có giá trị và đáng tin cậy sẽ trường tồn, trong khi những người phê phán chúng thì không. Phải mất 500 năm để Giáo hội Công giáo thừa nhận công khai rằng họ sai lầm trong việc phản đối những phát hiện của Galileo. Nghiên cứu di truyền học của Lysenko, được hỗ trợ bởi thể lực chính trị mạnh, đã tụt thế ngay từ khi bắt đầu.”

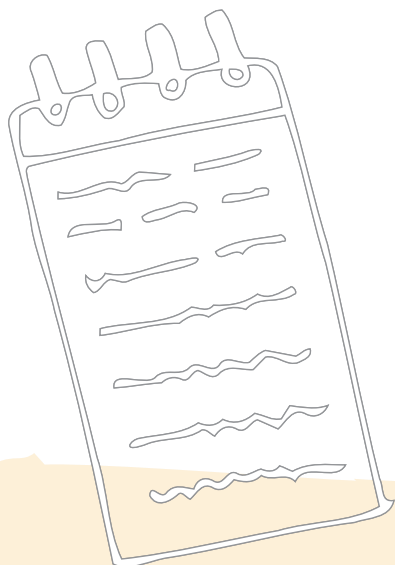

6.12 Một số bài viết tiêu biểu về tranh cãi khoa học

Tim hiểu xem một số cuộc tranh cãi được đề cập như thế nào trên báo chí phổ thông và các tạp chí chuyên ngành có thể là một hướng dẫn để viết loại bài này:

- Một dự án trị giá 600 triệu USD nhằm đào sâu biển giữa Ấn Độ và Sri Lanka đã bị trì hoãn bởi các tranh cãi nửa khoa học, nửa chính trị, cùng với một số vấn đề tôn giáo. Bài của Ramachandran về vấn đề gây tranh cãi này trên tạp chí Frontline là một tiêu biểu: (<http://www.frontlineonnet.com/fl2419/stories/20071005500500400.htm>)
- Vụ gian lận nghiên cứu tế bào gốc của nhà khoa học Hàn Quốc - Hwang Woo Suk – đã thổi bùng lên cái mà nhiều người gọi là mẹ của tất cả các tranh cãi. Đọc các phân tích sau trên Bản tin Đại học Harvard để xem vấn đề này được đề cập như thế nào trên báo chí:
 - (<http://news.harvard.edu/gazette/story/2007/10/media-cant-separate-stem-cell-science-from-politics/>)
 - (<http://news.harvard.edu/gazette/story/2007/10/panel-investigates-media-reporting-on-science-and-politics-of-stem-cells/>)
- Một số cho rằng nó là một hướng mới của sự bùng nổ việc thuê ngoài (outsourcing), trong khi những người khác lại cho rằng nó như là dấu hiệu Ấn Độ trở thành một quốc gia của những vật thí nghiệm. Bài viết này của Jennifer Kahn trên tạp chí Wired – về cách thức mà Ấn Độ trở thành điểm nóng toàn cầu cho các cuộc thử nghiệm dược phẩm – là một ví dụ hay về việc tường thuật một cuộc tranh cãi y tế mà các nước đang phát triển khác cũng có thể đang đối mặt: (<http://www.wired.com/wired/archive/14.03/indiadrug.html>)
- Bài học kinh nghiệm nào được rút ra từ đưa những thông tin gây tranh cãi về bệnh SARS? Theo Sun Yu, một chuyên gia Nieman năm 1999, "việc phổ biến thông tin về bệnh SARS có thể và nên được xem như là một ví dụ để thấy tại sao các đe dọa về bệnh tật nên được xử lý một cách khoa học và việc đưa tin trên báo chí không nên đẩy công chúng vào phản ứng thái quá trước các đe dọa đó". (<http://www.nieman.harvard.edu/reports/article/100974/Lessons-From-SARS-Coverage.aspx>)
- Lisa Stiffler, một phóng viên chuyên viết về đề tài môi trường cho tạp chí Post Seattle, người "thích thú với các vấn đề khoa học nóng", có vài lời với những người muốn tìm kiếm đề tài nóng: (<http://www.washington.edu/alumni/partnerships/biology/200610/reporting.html>)
- Mike Shanahan, người đã khảo sát tin bài trên báo chí về các tranh cãi liên quan đến biến đổi khí hậu ở nhiều nước khác nhau, đã kết luận rằng rắc rối tồn tại ngay trong chính các bài báo. Mặc dù không thể hoàn toàn đổ lỗi cho giới truyền thông, họ có thể cải thiện đáng kể khi làm tin bài về biến đổi khí hậu: (<http://www.iied.org/pubs/pdfs/17029IIED.pdf>)
- Xây dựng một ngân hàng hạt giống như một biện pháp bảo hiểm phòng nạn đói trên toàn cầu, có thể sẽ được coi như là một câu chuyện khoa học bình thường. Nhưng khi Bill Gates quyết định thông qua Quỹ Gates để đầu tư khoảng 30 triệu USD vào "Doomsday Seed Vault" ở Bắc Cực, cách Bắc cực 1.100 km, phóng viên điều tra William Engdahl thuộc tổ chức Nghiên cứu toàn cầu (Global Research) đã thấy tò mò. Kết quả là một câu chuyện nhiều tranh cãi (Mục 2 trong phần 6.5): (<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=7529>)

6.13 Câu hỏi tự luận (1-4)

CÂU HỎI 1: Một thông cáo báo chí cho biết các bác sĩ phẫu thuật một bệnh viện đã thành công trong việc tạo ra cơ bắp mới trong một quả tim bị thương, bằng cách tiêm một loại enzyme biến đổi gen. Bạn sẽ đặt câu hỏi nào đầu tiên cho phát ngôn viên bệnh viện nếu bạn đang tìm kiếm một vấn đề gây tranh cãi?

CÂU HỎI 2: Bạn nhận thấy những người nhặt rác đã thu gom kim tiêm, băng bông và các vật dụng qua sử dụng khác từ các thùng rác bên ngoài một bệnh viện lao để bán lại. Động thái tiếp theo của bạn là gì nếu bạn muốn là một phóng viên điều tra?

CÂU HỎI 3: Đọc hai bài sau, cùng viết về việc ngân hàng tế bào gốc hiện đã có sẵn cho tất cả mọi người. Đây là những điểm khác biệt giữa hai bài?

- (http://www.redorbit.com/news/health/949334/stemlifeline_introduces_first_service_allowing_ivf_patients_to_develop_personal/index.html)
- (<http://www.guardian.co.uk/science/2007/oct/16/stemcells>)

CÂU HỎI 4: Bạn nhận được tin báo rằng những người đứng đầu một nhà máy điện hạt nhân vừa yêu cầu chính quyền địa phương sẵn sàng cho một cuộc di tản có thể xảy ra cho những người dân sống gần nhà máy, nhưng họ không muốn thông tin này bị phát tán rộng rãi để tránh hoảng loạn. Bạn sẽ phản ứng thế nào?

6.14 Đáp án câu hỏi tự luận (1-4)

Có nhiều dạng trả lời được chấp nhận nhưng dưới đây là một vài gợi ý phù hợp nhất. Bạn có thể diễn đạt nó theo những cách khác nhau.

CÂU HỎI 1: Một thông cáo báo chí cho biết các bác sĩ phẫu thuật một bệnh viện đã thành công trong việc tạo ra cơ bắp mới trong một quả tim bị thương, bằng cách tiêm một loại enzyme biến đổi gen. Bạn sẽ đặt câu hỏi nào đầu tiên cho phát ngôn viên bệnh viện nếu bạn đang tìm kiếm một vấn đề gây tranh cãi?

Trả lời: Quý vị đã có sự chấp thuận từ cơ quan quản lý chưa?

CÂU HỎI 2: Bạn nhận thấy những người nhặt rác đã thu gom kim tiêm, băng bông và các vật dụng qua sử dụng khác từ các thùng rác bên ngoài một bệnh viện lao để bán lại. Động thái tiếp theo của bạn là gì nếu bạn muốn là một phóng viên điều tra?

Trả lời: Theo chân những người nhặt rác để tìm ra điểm đến tiếp theo của các loại rác này và vào thăm bệnh viện để xem họ có sử dụng các lò đốt chất thải hay không.

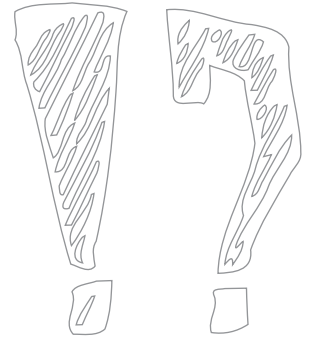
CÂU HỎI 3: Đọc hai bài sau, cùng viết về việc ngân hàng tế bào gốc hiện đã có sẵn cho tất cả mọi người. Đây là những điểm khác biệt giữa hai bài?

- (http://www.redorbit.com/news/health/949334/stemlifeline_intro_duces_first_service_allowing_ivf_patients_to_develop_personal/index.html)
- (<http://www.guardian.co.uk/science/2007/oct/16/stemcells>)

Trả lời: Bài viết đầu dựa hoàn toàn trên thông cáo báo chí của công ty trong khi bài thứ hai trên tờ Guardian thì không.

CÂU HỎI 4: Bạn nhận được tin báo rằng những người đứng đầu một nhà máy điện hạt nhân vừa yêu cầu chính quyền địa phương sẵn sàng cho một cuộc di tản có thể xảy ra cho những người dân sống gần nhà máy, nhưng họ không muốn thông tin này bị phát tán rộng rãi để tránh hoảng loạn. Bạn sẽ phản ứng thế nào?

Trả lời: Xác minh lại tin báo và công bố ngay bài viết.

HOT NEWS

6.15 Bài thực hành

BÀI TẬP 1: Hãy chọn một vấn đề gây tranh cãi về (1) khoa học (2) môi trường và (3) y tế ở Việt Nam – chẳng hạn như vụ thủy điện Sông Tranh, thủy điện Đồng Nai 6 và 6A, hay vụ ba trẻ em tử vong sau khi tiêm vắc xin ở Quảng Trị vào tháng 7/2013.

Cho mỗi vụ việc, hãy tóm lược thông tin bối cảnh, phác thảo các lý lẽ của mỗi bên, và đánh giá xem giới truyền thông đã tường thuật về các vấn đề đó như thế nào. Liệt kê các nguồn dữ liệu quan trọng mà bạn có thể đã sử dụng nếu bạn viết về đề tài này, và lên danh mục các tài liệu chọn lọc cho mỗi vấn đề.

BÀI TẬP 2 Bạn nghe thông tin trên đài phát thanh rằng có hai trong số 2000 học sinh ở địa phương bạn đã chết sau khi được tiêm chủng ngừa bằng một loại vắc xin dịch tả mới được nhập khẩu và sử dụng ở Việt Nam lần đầu tiên. Bạn có cho rằng đây là một vấn đề gây tranh cãi? Liệt kê các bước quan trọng bạn sẽ làm để điều tra và tường thuật vụ việc này.

BÀI TẬP 3 Y học từ xa (telemedicine) được quảng bá rộng rãi như một cách để mang các dịch vụ chăm sóc sức khỏe cao cấp đến các khu vực nông thôn. Những người tham gia cung cấp công nghệ này là các nhà khai thác vệ tinh, hãng sản xuất dụng cụ y tế, các nhà sản xuất phần mềm và các bệnh viện. Bạn có nhận thấy tiềm năng cho một phóng sự điều tra ở đây? (Liệu những người mà họ nhắm tới thực sự được hưởng lợi?) Nếu thấy có tiềm năng, bạn sẽ xúc tiến như thế nào? Liệt kê những tài liệu bạn lựa chọn, những người bạn sẽ phỏng vấn, các văn bản bạn sẽ tham vấn và những nơi bạn sẽ ghé thăm.

BÀI TẬP 4 Hãy theo dõi các trang web và blog sau đây để có những gợi ý về những vấn đề có tiềm năng gây tranh cãi:

- (<http://www.guardian.co.uk/science-blogs>)
- (<http://www.nanopolitan.blogspot.com>)
- (<http://www.sciencecommunication.org/>)
- (<http://world-science-blog.blogspot.com/>)
- (<http://www.huffingtonpost.com/dinesh-dsouza>)
- (<http://ksjtracker.mit.edu>)
- (<http://www.nytimes.com/pages/science/>)
- (<http://www.fair.org/index.php?page=1978>)
- (<http://www.noplaceto hide.net/>)